

АЗЫРКЫ МЕЗГИЛДЕГИ АТА-ЭНЕЛЕРДИ ПЕДАГОГИКАЛЫК
ЖАКТАН АГАРТУУНУН ЗАРЫЛЧЫЛЫГЫ

*Юлдашева Нурзида Абдуганиевна – магистрант,
Ош мамлекеттик университети
Илимий жетекчи - Батыралиев А.Б., п.и.к,
ОшМУнун педагогика кафедрасынын доценти*

Аннотация: Бул макалада ата-энелердин педагогикалык маданиятынын, билим деңгээлинин азыркы абалы, проблемалары, ата-энелердин педагогикалык жактан агартуу, педагогикалык маданиятын жогорулатуу максатында, улуу окумуштуу, педагогдордун эмгектеринен, турмуштук тажрыйбадан мисал келтирүү менен кеңири токтолуп өттүк.

Бала тарбиялоо бүгүнкү күндө коомдогу эң орчундуу маселелердин бири. Учурда ар бир үй-бүлөдө, ар бир коомдо, ар бир мамлекетте деги эле бүлкүл дүйнөдө бала тарбиялоого олуттуу мамиле жасалууда. Азыркы илимий жетишкендиктерден улам, бала тарбиялоодогу, жаңы түшүнүктөр, жаңы мүмкүнчүлүктөрдү пайдалануу менен ата-энелерди педагогикалык жактан агартуу маселесине өзгөчө көңүл бурулду.

Ачкыч сөздөр: үй-бүлө, бала, окуучу, мугалим, ата-эне, билим берүү, көйгөй, тарбия, маданият, агартуу, педагогика, көндүм.

НЕОБХОДИМОСТЬ, ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РОДИТЕЛЕЙ В НАШЕ ВРЕМЯ

*Юлдашева Нурзида Абдуганиевна, магистрант
Ошского государственного университета
Научный руководитель - Батыралиев А.Б.,
к.п.наук, доцент кафедры педагогики Ошского
государственного университета*

Аннотация: В данной статье мы подробно рассмотрели современное состояние и проблемы педагогической культуры родителей и образовательного уровня, с целью воспитания родителей в плане педагогического образования и повышения их педагогической культуры, приводя примеры из трудов великих ученых и педагогов, а также жизненный опыт.

Воспитание ребенка – одна из важнейших проблем современного общества. В настоящее время в каждой семье, в каждом обществе, в каждой стране и даже во всем мире серьезно подходят к воспитанию ребенка. Благодаря современным научным достижениям особое внимание уделялось вопросу педагогического воспитания родителей с использованием новых концепций и новых возможностей в воспитании детей.

Ключевые слова: семья, ребенок, ученик, учитель, родители, воспитание, проблемы, образование, культура, просвещение, педагогика, навыки.

PEDAGOGICAL EDUCATION AND PROVISION OF TEXTBOOKS
PARENTS IN THE COUNTRYSIDE

*Yuldasheva Nurzida Abduganiyevna, master student,
Osh State University
Scientific adviser - Batyraliev A.B., Candidate of
Pedagogical Sciences, Associate Professor of the
Department of Pedagogy, Osh State University*

Annotation: In this article, we examined in detail the current state and problems of the pedagogical culture of parents and the educational level, with the aim of educating parents in

terms of pedagogical education and improving their pedagogical culture, giving examples from the works of great scientists and teachers, as well as life experience.

Raising a child is one of the most important problems of modern society. Nowadays, in every family, in every society, in every country and even in the whole world, the upbringing of a child is taken seriously. Thanks to modern scientific achievements, special attention was paid to the issue of pedagogical education of parents using new concepts and new opportunities in raising children.

Key words: *family, child, student, teacher, parents, upbringing, problems, education, culture, enlightenment, pedagogy, skills.*

Учурда жаш үй-бүлөлөр бир катар социалдык-экономикалык, психологиялык көйгөйлөрдү башынан кечирип жаткандыктан, бала тарбиялоодо бир топ мүчүлүштүктөргө туш келип жатат.

Социологдордун, психологдордун, педагогдордун изилдөөлөрүнө таянсак, үй-бүлө мамилелери, чоңдордун тарбиялык абалы, ошондой эле материалдык жактан да, мектепке чейинки жана мектеп жашындагы балдардын үй-бүлөлөрүнүн 70%ти гана балдардын өнүгүүсү үчүн коопсуз деп эсептеле тургандыгы белгиленген. Үй-бүлөнүн коопсуздугу, мектепке чейинки жана мектеп жашындагы балдарды өнүктүрүү үчүн зарыл шарттарды түзүү. [3, 4-76б.]

Үй-бүлөлүк тарбиянын эң курч проблемалары катары изилдөөчүлөр баланын үй-бүлөдөгү эмоционалдык бакубаттуулугунун көйгөйлөрүн аныкташат – биздин изилдөөбүз боюнча мектепке чейинки жана башталгыч класста окуган балдардын үчтөн бирине жакыны өздөрүн жакындары жетиштүү сүйбөйт, аларга муктаж эмес деп эсептешет. Аларда ишенбөөчүлүк, тынчсыздануу, сагынуу, куса болуу ал тургай, үй-бүлө мүчөлөрүнө карата кастык сезими да пайда болоору бышык. Себеби ата-энелери жанында эмес. Буга ички жана сырткы миграциянын таасири чоң. Ал эми жаш ата-энелер ушул эле учурда, балдарын акча каражаты менен камсыздап, айылдагы чоң ата чоң энелерине, жакын туугандарына ал тургай атайын жеке менчик балдар бакчаларына, мектептерге берүүгө даяр. Бирок балдарга ошол нерсе керекпи? - деген суроо туулат.

Көпчүлүк ата-энелер бул көйгөйлөрдү түшүнүшпөйт, алардын таасиринин кесепеттеринин маанисин, мектепке чейинки жана башталгыч класста окуган балалык куракта үй-бүлөнүн балага тийгизген таасирин түшүнүшпөйт жана бул көйгөйлөрдү көргөндөрдүн 40%га жакыны гана күч-аракетин жумшоого даяр жана аларды чечүүгө аракеттешинет.

Педагогдордун 90%ти үй-бүлө менен өз ара аракеттенүүдө ар кандай кыйынчылыктарга туш болушат. Бул «Ата-энелердин пассивдүүлүгү, балага болгон кайдыгерлиги», «Ата-эненин ашыкча иш менен камсыз болушу», «Ата-энелердин мугалимдерге ишенбөөчүлүктөрү, байланыш түзүүнү каалабашы, сыйлабагандыгы» жана ал тургай «Мугалимден келген маалыматты агрессивдүү кабыл алуусу», ж.б. бир топ проблемаларды белгилеп кетсек болот. Ал эми көпчүлүк педагогдор бул кыйынчылыктарды азыркы ата-энелердин өзгөчөлүгү менен байланыштырышат. Мугалимдердин дээрлик баары, мектеп менен үй-бүлөнүн кызматташтыгындагы кыйынчылыктардын себеби катары мугалимдердин жана ата-энелердин үй-бүлө менен толук кандуу иштешүүсүнө убакыттын жетишсиздигин белгилешет. [3, 44-47бб.]

Мунун баары, бир жагынан, көпчүлүк мугалимдер менен кээ бир ата-энелер кызматташууга бел байласа, экинчи жагынан, аларда жеке кызыкчылык, мындай кызматташуу балдарынын өзгөчө өнүгүүсү үчүн эмне бере аларын түшүнбөйт.

Алынган маалыматтарды талдоодо биз мугалимдерге да, ата-энелерге да өз ара аракеттенүүнүн эффективдүү формаларын тандоо кыйынга турганын көрөбүз.

Мектепке чейинки билим берүү жана мекемеси менен үй-бүлөнүн өз ара аракеттенүүсүнүн салттуу формалары көп учурда билим берүү системасынын өнүгүү тенденцияларын, социалдык-экономикалык өзгөрүүлөрдү эске албайт, бул өз ара аракеттенүүнүн катышуучуларынын максаттарынын дал келбей калышына алып келет.

Изилдөөчүлөр (Березина Т.А., Хоменко И.А.) балага педагогикалык жактан компетенттүү ата-энелер керек, бул анын толук өнүгүү шарттарына болгон укуктарынын сакталышы деп эсептешет. Ата-энелердин супедагогикалык сабаттуулугун жогорулатуунун каражаттарынын бири – алардын педагогикалык билими. [3, 32-37бб.]

Психологиялык-педагогикалык билимдерди өздөштүрүү процессинде ата-эненин өзүнүн инсандык сапаты өнүгүүсүн улантат. Ата-энелердин тарбиясы алардын чыгармачылык потенциалын ачуунун, үй-бүлөлүк тарбияны жакшыртуунун негизи болуп саналат.

Мектептин башталгыч класстарында окуган балдар үчүн ата-энелердин педагогикалык билими «орточо ата-энеге» багытталган, мугалимдер балдарды үй-бүлөлүк тарбиялоонун өзгөчөлүктөрүн жетишерлик деңгээлде билишпейт, балдарды мектепте тарбиялоонун мазмунун жана ыкмаларын көбүнчө үй-бүлөлүк шартка өткөрүп, ата-энелерге сунушташат.

Ата-энелерге педагогикалык билим берүүнүн жүрүшүндө үй-бүлөлүк тарбиялоо процессин оптималдаштырууга, балдарды жана ата-энелерди бириктирүүгө көмөктөшүүчү милдеттер чечилиши керек. Ата-эне балага бирдей мамиле жасоону, аны башка балдар менен салыштырууга жол берилбестигин түшүнүүнү үйрөнө алат жана үйрөнүшү керек; баланын күчтүү жана алсыз жактарын ачуу жана аларды тарбиялоо маселелерин чечүүдө эске алуу, баланын иш-аракеттерине чын жүрөктөн кызыгуу көрсөтүү жана эмоционалдык колдоого даяр болуу.

Билим берүү (агартуу) – бул маданиятты пропагандалоо жана жайылтуу процесси, ал жеке адамдар тарабынан билдирилген маалыматты салыштырмалуу өз алдынча жана эркин тандоону билдирет. Агартуу пикирлердин болушун, айрым маселелерди талкуулоонун жүрүшүндө субъекттердин позицияларын аныктоону билдирет – бул учурда катышуучулар (угуучулардын) активдүүлүгү жогору. [7, 177б.]

Ата-энелер үчүн заманбап билим берүү программаларын түзүү үчүн төмөнкү принциптер негиз боло алат:

- Артыкчылык принциби – баланын инсандыгын өнүктүрүүгө үй-бүлөлүк мамилелердин, үй-бүлөдөгү тарбиянын таасири;
- Үй-бүлөнүн тарбиялык потенциалынын алдыңкы компоненти катары үй-бүлө ичиндеги мамилелердин маанилүүлүгү принциби;
- Баланы тарбиялоодо үй-бүлө менен билим берүү мекемесинин таасиринин биримдиги жана ырааттуулугу принциби;
- Баланын инсандыгын калыптандырууга үй-бүлөнүн таасиринин көп түрдүүлүгүн чагылдырууну камтыган баланы комплекстүү өнүктүрүү принциби. [6, 72-78бб.]

Ата-эненин тарбиясынын, билим деңгээлинин натыйжасы ата-эненин компетенттүүлүгүн өнүктүрүү, өз баласын тарбиялоо жана көндүмдөргө ээ болуу мүмкүнчүлүгүн өнүктүрүү жөндөмү, ата-эне менен баланын ортосундагы мамиленин жакшырышы, алардын өз ара түшүнүшүүсүнүн жакшырышы, алардын билиминин маанилүүлүгүн түшүнүү сыяктуу аспектилерден көрүнүп турат. Ата-эненин педагогикалык иш-аракети, алардагы жоопкерчиликтин пайда болуусу, баланын инсандыгын калыптандырууда үй-бүлөнүн таасиринин маанилүүлүгү болуп эсептелет.

Ата-эне тарбиясы - дегенде энелердин тарбиясын түшүнөбүз. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодексине кайрылсак, жубайлар энелик, ата болуу, тарбиялоо, балдарга билим берүү жана үй-бүлөлүк турмуштун башка маселелерин жубайлардын тең укуктуулук принцибинин негизинде биргелешип чечерин баса белгилей алабыз. Демек,

ата-эне тарбиясы дегенде, экөөнүн тең түздөн-түз тиешеси бар деген чоң түшүнүк келип чыгат. [5, 21-27бб.]

Аталар кимдер? Биринчиден, бул эркектер, үй-бүлө камсыздоочулары, багуучулары, алар дайыма балдарга жетишпейт, бирок алардын көбүнүн каалоосу жана умтулуусу бар. Аталар көбүнчө балдарын ызы-чуу жана башаламандык менен байланышкан ар кандай экспромтук оюндарга тартышат, балдары менен коомдук жайларда: оюн-зоок парктарында, зоопарктарда, музейлерде көбүрөөк баарлашышат. Изилдөөлөргө ылайык, аталар энелерге караганда балдары менен күнүнө орто эсеп менен 10 мүнөт көбүрөөк убакыт өткөрүшөт, бирок аталар балага кам көрүү жагынан энелерден бир топ артта калышат. Азыркы аталар балдарына көбүрөөк көңүл бура баштаганын белгилеп кетсек жаңылышпайбыз. [1, 7-11бб.]

Мисалы: заманбап оюнчуктарды сатып алып гана бербестен кошо ойноо (лего, лото, ролики... ж.б.) бирок аларга педагогикалык компетенттүүлүк жетишпейт. Эмне себептен? – деген суроо туулат. Мына ушундай суроолорго эксперимент жүргүзүү менен, жооп табууга аракет жасадым.

Аталардын билиминин зарылдыгы энелердин билиминен кем эмес.

Биздин милдет аталардын педагогикалык өз алдынча билим алууга болгон кызыгуусун ойготуу, алардын педагогикалык компетенттүүлүгүн жогорулатуу.[1,17-21бб.]

Аталардын тарбиясын бир нече этапка бөлүүгө болот:

1. Аталардын диагностикасы – муктаждыктарды аныктоо жана катышуучулардын типологиясын аныктоо. Биринчи кадам ата-энелер менен байланыш түзүү болуп саналат. Аларды биргелешкен ишке кызыктыруу жана тартуу үчүн мындай кызматташуунун зарылдыгын негиздөө, иштин жыйынтыгын көрсөтүү (болжолдоо) зарыл. Аталарга анкеталар жана анкеталар берилет, алар мугалимдерге кандай маалыматты жана кандай формада алууга даяр жана даяр экендигин билүүгө жардам берет. [1, 12-17бб.]

2. Аталарга педагогикалык билим берүүнүн программасын түзүү – темаларды, формаларды, ресурстарды тандоо. Диагностиканын жыйынтыгы боюнча методисттер жана педагогдор биргелешип аталарды тарбиялоо программасын түзүшөт: бир катар класстар, чогулуштар, ата-энелер чогулуштары, журналдар ж.б. конок бөлмөсү, тегерек стол жолугушуусу, суроо-жооп кечеси, семинар, педагогикалык семинарлар, ата-энелер жана башкалар үчүн тренинг. Педагогикалык билим берүүнүн предмети да өзгөрүүдө.

3. Мектептин башталгыч классынын мугалимдери жана жетекчилик менен биргеликте программаны талкуулоо жана оңдоо. Программанын мазмуну педагогикалык кеңеште талкууланат жана оңдолот. Бул процесске мектеп жамааты толук катышуусу зарыл.

4. Бул программага катышуу мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө аталарга алдын ала маалымат берүү керек. Ата-энелерди педагогикалык жактан агартуу маселесин камтыган программаны ишке ашыруу жөнүндө маалымат аталар арасында бөлүштүрүлөт, ата-энелер чогулуштарына, лекцияларга, практикалык көнүгүүлөргө ж.б. катышууга чакыруулар берилет.

5. Жогорудагы программаны ишке ашырууда, ата-энелер чогулушун өткөрүү, ата-энелердин класстык (тарбиялык) сааттарды өтүп берүүсү жана ата-энелер үчүн дубал гезитин, атайын гезиттерди, журналдарды чыгаруу маселесин колго алуу зарыл.

6. Программанын аягында жыйынтыктарды диагностикалоо, анализ жүргүзүү жана талдоо иштери жүргүзүлөт. Мугалимдер ата-энелердин алынган маалыматка болгон муктаждыктары канааттандырылганбы же жокпу, билүүгө жардам бере турган анкеталарды таратышат. Алынган билимдерди жыйынтыктоо үчүн жыйынтыктоочу сабакты же тегерек столду өткөрсө болот. [1, 42 -47бб.]

Биздин оюбузча, ата-энелерди педагогикалык жактан агартуунун эң эффективдүү формалары: ата-энелер чогулуштары, ата-энелер өтүп берүүчү тарбиялык сабактар,

аталардын балдардын оюн-зоок кечелерине, спорттук таймаштарына, конкурстарга катышуусун камсыздоо, алар үчүн атайын дубал гезиттерди, журналдарды же гезит беттерине макалаларды жарыялоо.

Ата-энелердин мындай жолугушууларынын пайдалуулугу ата-энелердин балдарынын билим берүү мейкиндигин уюштуруу, окуу процессинин мазмуну боюнча ар кандай көшөгө артындагы сүйлөшүүлөрүн алып салууга мүмкүндүк бергендигинде.

Ата-энелер жамааты менен өз ара иш алып барууда мугалим сылык-сыпаалык, тууралык, чынчылдык, балдардын социалдык-экономикалык абалына карабай, баарына бирдей болуу, өз эмоцияларын ооздуктай билүү иштерин колго алуусу зарыл. Ошондо гана бардык иштерде ата-эненин колдоосуна ишенүүгө болот. [4, 11-15бб.]

Ата-энелерге кандайдыр бир булакты берүү менен, аларга булакта камтылган керектүү маалыматты кабыл алууга багытталган түшүндүрмө катты сунуштоо зарыл. [8, 72б.]

Негизинен ата-энелерди педагогикалык жактан агартуу, алардагы, түшүнүү, бала менен кошо окуу, убакытты чогуу өткөрүү, алардын ички дүйнөсүн да аңдап билүү, сырдашуу ж.б. мугалимдин ишмердүүлүгүнүн татаал жана маанилүү бөлүгү болуп саналат. Мекеме жетекчисинин жана мугалимдердин негизги максаттарынын бири ата-энелерди педагогикалык процесске кызыктыруу менен тартуу болуп саналат. Мугалим ата-энелер менен иштөөнүн кандай формаларын тандабасын, бул эң негизгиси анын ишке болгон жеке кызыгуусун, балдарга болгон сүйүүсүн жана алардын ата-энелерине болгон достук мамилесин айгинелейт. Ошондой эле мындай иш-чараларды такай өткөрүп туруу менен бир топ ийгиликтерди багындырууга жол ачылат.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Акматов К.К., Маматов Т. “Эң мыкты Ата!” – Б. «КРЕАТИВ», 2020.
2. Акматов К.К., «Бала тарбиялоодогу жаңы ыкмалар» - Б. «КРЕАТИВ», 2019.
3. Березина Т.А., Хоменко И.А. Беседа для родителей “Наша семья и ребенок”
4. Мадаминов Г.М. «Акыл эмгегинин маданияты» – Б., 2019.
5. Мадаминов Г.М. «Ата энелер сиздер үчүн» – Б., 2020.
6. Макаренко А.С. – «Книга для родителей» - М.: Litres, 2022.
7. Макаренко А.С. – «Правильно воспитывать детей. Как? – М.: ООО «Издательство АСТ», 2013-ж.
8. Сухомлинский В.А. “Мугалимге жүз насаат” / которгон Д.Айтмамбетов – Ф.: Мектеп, 1983.
9. Сухомлинский В.А. “Родительская педагогика” – М.: 2017.
10. Ушинский К.Д. Моя система воспитания. О нравственности (сборник) -М.:Litres, 2022
11. Юдахин К.К. Киргизско-русский словарь. Тома I и II. –Фрунзе: Кирг.сов.энцикл., 1985. -475 б.